

Гбур Зоряна Володимирівна

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування*

*Національного університету охорони здоров'я України
імені П.Л. Шупика;*

Палагусинець Ростислав Васильович

*доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук,
заступник керівника відділу*

*Управління забезпечення міжпарламентських зв'язків
Апарату Верховної ради України*

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Війна в Україні зумовлює нові виклики та нові вимоги щодо забезпечення національної безпеки та темпів сталого розвитку. Однією з ключових підсистем національної безпеки є економічна безпека, суть якої полягає у захисті економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз та формування передумов до розвитку.

Протягом шести місяців війни економічна безпека України зазнала найбільших втрат за всю історію незалежності. Втрати людського капіталу, майна громадян та суб'єктів підприємницької діяльності, пошкодження та знищення інфраструктури – це неповний перелік наслідків повномасштабного вторгнення російських військ. В умовах воєнного конфлікту та втрати контролю над значною частиною економічного потенціалу основним завданням держави стало збереження економічної стабільності, яка забезпечуватиме надійний тил армії та прискорюватиме перемогу у війні. Разом з тим, значні втрати, які з кожним днем тільки збільшуються, та мобілізація значної частини матеріальних, фінансових та трудових ресурсів на оборонні потреби не дозволяють відновити економічне зростання, що є значною загрозою для

економічної безпеки нашої держави. Безперечно, Україні потрібно захистити свої економічні інтереси, та тим самим забезпечити свою економічну безпеку. Однак це вимагає постійної роботи як самої держави, так і вітчизняного бізнесу. Вже сьогодні Україні потрібна антикризова політика та проекти відновлення, адже відкладання проблем «на потім» несе величезну загрозу не тільки для економічної, а й для національної безпеки України.

Через війну суттєвих змін зазнала економічна інфраструктура. Станом на 1 серпня 2022 року збитки України становили 108,3 млрд доларів через пошкодження та руйнування інфраструктури, будівель житлового та нежитлового призначення. Дану інформацію оприлюднив KSE Institute, який займається підрахунками збитків разом з урядовими органами. Порівняно з даними станом на 13 червня 2022 року, збитки зросли на 12,8 млрд доларів [1]. Збитки зростають практично щоденно, разом зі збільшенням кількості пошкоджених та повністю зруйнованих житлових, нежитлових будівель та інфраструктурних об'єктів.

Зіткнувся з серйозними проблемами найбільш важливий сектор економіки – агропромисловість. Під час відступу росіяни замінували поля. Сільськогосподарські угіддя також постраждали від постійних обстрілів і бомбардувань, що погіршило стан ґрунту та поставило під загрозу життя та здоров'я фермерів. Крім того, це зашкодить майбутнім посівним кампаніям, від яких значною мірою залежить світове постачання продовольства та економіка України.

Війна в Україні знищує українську промисловість. Виробництва зазнають суттєвих пошкоджень, знищуються або не працюють в зв'язку з продовженням воєнних дій в промислових регіонах. Однак навіть тимчасова зупинка заводів негативно впливає на українську економіку. Список втрачених об'єктів сягає сотень, але найбільш понівеченими підприємствами країни є «Азовсталь», Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, «Антонов», Кременчуцький НПЗ, Авдіївський коксохімічний завод, Одеський нафтопереробний завод, Київський завод Coca-Cola, «Зоря-машпроект», «Монделіс Україна» та ін. Відносно невеликі виробництва переносяться в більш безпечні регіони та відновлюють

свою роботу, однак індустріальні гіганти промисловості України залишаються на окупованих територіях та навряд чи зможуть відновити свою роботу в найближчі роки.

За останні роки українські сільгоспвиробники підвищили врожайність, що збільшило експортні надходження від продажу сільськогосподарської продукції за кордон. У 2021–2022 маркетинговому році (станом на 21 лютого), загальний обсяг експортованих зернових склав 42,6 млн тонн: пшениці – 17,8 млн тонн, ячменю – 5,6 млн тонн, жита – 160,1 тис тонн, кукурудзи – 18,7 млн тонн, борошна – 66,3 тис тонн [2]. Ще одним джерелом експортних надходжень в довоєнний період була металургія. Найбільшою статтею експортних надходжень вважаються чорні метали. В 2021 році сума надходжень від їх експорту становила 13,95 млрд доларів [3]. Однією з найприбутковіших та найстійкіших залишається ІТ-галузь. Показники ІТ-експорту вражаючі. В 2021 році було експортовано ІТ-продукту на \$6,8 млрд, що на \$1,8 млрд більше, ніж в 2020 році. За перше півріччя 2022 року він зріс ще на 23% [4].

Масштабні російські руйнування виробничих та невиробничих активів посилюють імпортозалежність України. За півроку війни ключовими позиціями імпорту стало обладнання та транспорт, паливо та продукція хімічної промисловості. Несподіванкою стало те, що Україна, яка має потужний аграрний сектор, імпортує сільськогосподарську продукцію. Також за кордоном купується метал, текстиль та деревина. Найбільше імпортується пального та інших енергетичних товарі. За 7 місяців 2022 року він зріс на 28% [5].

З кожним місяцем війни державний борг України зростає. Тільки за п'ять місяців 2022 року він збільшився на 3,48 млрд доларів, тобто на 3,55%. Зростання боргу пов'язане величезними витратами на ведення війни та девальвацією гривні. За прогнозами Міжнародного валютного фонду, до кінця 2022 року державний борг України зросте до 86,2% [6].

Отже, спричинені війною втрати призвели до наступних наслідків: погіршення рівня та якості життя населення; збільшення рівня безробіття; скорочення економіки; посилення імпорто-

залежності; скорочення експорту; зростання рівня інфляції; зростання корупції та частки тіньової економіки; зростання державного боргу.

Зазначені дані свідчать про незадовільний стан економічної безпеки. Разом з тим українська влада робить все можливе для підтримання економіки. Основними заходами є: зниження податків. Уряд знизив податки, щоб підприємства могли пережити війну. Зокрема, важливим кроком в цьому напрямі є звільнення від податків всіх дрібних підприємців, обмеження перевірок та штрафів, а також введення 2% податку замість податку на додану вартість (ПДВ) та податку на прибуток; допомога у відновленні бізнесу. Влада неокупованих регіонів допомагає бізнесу переміститися з тимчасово окупованих територій та продовжувати свою роботу у відносно безпечних регіонах; компенсація роботодавцю за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Роботодавець може розраховувати на компенсацію витрат на оплату праці за кожною особою з числа ВПО. Кошти надаються з резервного фонду Держбюджету; фінансування бізнесу. Підприємці можуть отримати грант від держави та спрямувати його на розвиток бізнесу, а саме, на закупівлю обладнання, матеріалів, оренду приміщення тощо; підтримка ветеранського бізнесу. Ветерани та члени їх сімей можуть розраховувати на кошти, які можна витратити на організацію власного бізнесу. Йдеться про грошове відшкодування від держави на закупівлю товарів, необхідних для започаткування власної справи; фінансування українських експортерів. Компанії, які постачають вітчизняну продукцію за кордон, можуть скористатися спеціальною кредитною програмою, яку пропонує держава.

Література:

1. Павлиш О. Прямі збитки економіки України перевищили 108 мільярдів доларів. KSE. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022>

2. Скільки зернових експортує Україна. slovoidilo.ua. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/skilky-zernovykh-eksportuye-ukrayina>

3. Бабенко М. Без «Азовсталі». Як металургія України втрачає потужності під час війни. focus.ua. 2022. URL: <https://focus.ua/bez-azovstali-kak-metallurgiya-ukrainy-teryayet-moshchnosti-vo-vremya-voynu>

4. Пшеничний П. За прогнозом – 30. Як війна впливає на обсяги імпорту та експорту. delo.ua. 2022. URL: <https://delo.ua/economy/obsyagi-importu-ta-eksportu>

5. Рівень тіньової економіки в країні під час війни становить 50%. i-ua.tv. 2022. URL: <https://i-ua.tv/news/44267-riven-tinvoi-ekonomiky-v-ukraini-standovyt-50protsent-ekspert>

6. Державний борг України: основні тенденції та загроза дефолту. finance.ua. 2022. URL: <https://finance.ua/ua/credits/derzhavnyj-borg-ukrainy>